

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-30>

УДК 339

Біла В.С., Шнирков О.О.

Київський національний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ

Анотація. Створення економічно-позитивного інвестиційного клімату держави на даний момент залишається одним із першочергових завдань, реалізація якого впливає на соціально-економічну динаміку, ефективність залучення в світовий поділ праці та можливості модернізації на цій основі національної економіки. В статті розглянута сутність економічної категорії «інвестиції», структура інвестицій і їх джерела; розкрита роль інвестицій у функціонуванні та розвитку соціально-економічних систем; визначена сутність державної інвестиційної політики, її форми та методи; охарактеризовані інвестиційні процеси в українській економіці; розкриті особливості регулювання інвестиційної діяльності в Україні; вивчений і систематизований зарубіжний досвід здійснення інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, міжнародні інвестиції, принципи інвестування, інвестиційна привабливість, інвестиційний процес, залучення інвестицій, прямі іноземні інвестиції, іноземний капітал, міжнародна інвестиційна діяльність.

Bila Valeriia, Schnirkov Oleksandr

Kyiv National University of Trade and Economics

INFLUENCE OF INTERNATIONAL RATINGS ON INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE

Summary. Creating an economically positive investment climate of the state currently remains one of the priority tasks, the implementation of which affects the socio-economic dynamics, the effectiveness of involvement in the global division of labor and the possibility of modernizing the national economy on this basis. Investment is an integral part of any economic system. Investments are used not only to support the economy, but also to promote positive change, create a new direction of the economy, expand economic ties, increase the number of jobs, and so on. Ukraine, like any other country, needs investment. That is why the thesis about the investment climate, about the international investment ratings of Ukraine and its largest companies sounds like a constant political refrain. The relevance of the chosen topic is due to the fact that at the moment Ukraine needs additional investment capital to stabilize and increase the economic level. The state of production, the level of technical equipment of enterprises, the possibility of structural restructuring of the economy, the solution of social and environmental problems depend on the effectiveness of investment policy. Thus, investment is the most important economic category of expanded distribution, playing a key role in the implementation of structural changes in the economy and the formation of national economic proposals at the macro level. Investments affect the economy with a multiplier effect. The latter, in turn, means that even a small initial change in investment can significantly affect the joint program, which means the volume of productive economic goods and services. The article considers the essence of the economic category "investment", the structure of investments and their sources; the role of investments in the functioning and development of socio-economic systems is revealed; the essence of the state investment policy, its forms and methods are determined; investment processes in the Ukrainian economy are characterized; features of regulation of investment activity in Ukraine are revealed; studied and systematized foreign experience in implementing investment policy.

Keywords: investments, investment activity, international investments, investment principles, investment attractiveness, investment process, investment attraction, foreign direct investments, foreign capital, international investment activity, rating system of international organizations, dynamics of investment rating.

Постановка проблеми. Питання створення сприятливого інвестиційного клімату в умовах співробітництва України з країнами ЄС посідає досить вагоме місце серед напрямів роботи як вітчизняних та і закордонних вчених.

Зростання ВВП визначається перш за все інвестиціями. У Китаї, наприклад, де ВВП вже не перше десятиліття зростає темпами від 10 до 20% в рік, частка інвестицій до ВВП становить 46%. У провідних промислово розвинених країнах світу цей показник становить 25-30%, в Україні – лише 18% [2, с. 52].

Актуальність даної проблеми. Інвестиції є невід'ємною частиною будь-якої економічної

системи. Інвестиції використовуються не тільки в напрямку підтримання економіки, але й з метою сприяння позитивним змінам, створення нового напрямку економіки, розширення господарських зв'язків, збільшення кількості робочих місць, тощо. Україна, як і будь-яка інша країна, потребує інвестицій. Саме тому постійним політичним рефреном звучить теза про інвестиційний клімат, про міжнародні інвестиційні рейтинги України і її найбільших компаній.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженнями інвестиційної сфери займалися вітчизняні економісти та дослідники, наприклад: Т. Бень, В. Геєць, М. Герасимчук, Б. Губський,

А. Голіков, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, І. Лукінов, О. Махмудов, О. Моліна, Б. Панасюка, А. Пересада, В. Сідоров. Серед представників зарубіжних авторів проблемою застосування прямих інвестицій та їх впливу на розвиток держави займалися Дж. Даннінг, К. Кодзіма, М. Саад, Р. Кейвз, С. Гаймер, Р. Барроу, Ч. Брауна, Дж. Бейлі, Л. Дж. Гітман, М. Джонка, Дж. М. Кейнса, Р. Нурксе, Е. Хансена, У. Шарпу та інші. Але незважаючи на значний науковий доробок із обраної теми, дослідження теоретико-правових засад інвестиційної привабливості та проблем її реалізації в контексті сучасного розвитку держави залишається актуальним для сучасної економічної науки.

Мета дослідження характеризується концепційним осмисленням основних тенденцій розвитку й функціонування інвестиційної політики, аналізу динаміки та структури інвестицій в економіку України та їх впливу на формування інноваційних складових економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. Слово «інвестиції» виникло від латинського слова «invest», що в перекладі означає «укладати». У деяких джерелах термін «інвестиції» трактується як довгострокове вкладення капіталу всередині країни і за кордоном у вигляді реальних і фінансових інвестицій. Під реальними розуміють інвестиції, в результаті яких відбувається збільшення капіталу (вкладення в нові будівлі, обладнання, товарно-матеріальні цінності тощо), під фінансовими – вкладення капіталу в акції та інші цінні папери [5, с. 28].

В одній з перших перекладних монографій з ринкової економіки Е.Дж. Долана і Д.Е. Ліндсея, інвестиції на макrorівні визначаються як «збільшення обсягу капіталу, який функціонує в економічній системі, тобто збільшення пропозиції продуктивних ресурсів, здійснюване людьми» [5, с. 27].

Будь-який підручник з економіки характеризує значення поняття «інвестиції» як «витрати на виробництво і накопичення засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів». Серед авторів-дослідників щодо застосування інвестицій було допущено деякі характеризуючі неточності, при визначенні терміну «інвестиції». Так, до інвестицій часто відносять «споживчі» інвестиції громадян, наприклад придбання побутової техніки, автомобілю або нерухомості. Крім всього дуже часто зустрічається ототожнення термінів «інвестиції» з «капітальними вкладеннями». Дане ствердження одразу ж спростовується тим, що капітальні вкладення є формою інституційної діяльності підприємств, яка безпосередньо передбачає авансування грошовими коштами в основний капітал. Багато визначень говорять про те, що інвестиції є вкладенням коштів, але на практиці так буває не у всіх випадках. Інвестування може здійснюватися і в інших формах, наприклад внесків до статутного капіталу підприємств рухомого і нерухомого майна, цінних паперів, програмного продукту і ін.

Споглядаючи на перелічені вище неточності у поясненні терміну «інвестиції» слід зазначити, що інвестиції є більш широким поняттям, аніж капітальні вкладення. Інвестиції в широкому розумінні, є вкладення коштів і ресурсів з метою подальшого їх збільшення і отримання економічного

ефекту або іншого запланованого результату (соціального, екологічного та інших ефектів). Тому такі вкладення повинні здійснюватися на умовах платності, терміновості і поворотності [13, с. 172].

Інвестиції на макrorівні покликані забезпечити [13]:

- здійснення політики розширеного відтворення і прискорення науково-технічного прогресу;
- реформування галузевої структури суспільного виробництва і збалансований розвиток як галузей, які виробляють продукцію, так і сировинних галузей;
- підвищення якості продукції;
- поліпшення структури зовнішньоторговельних операцій;
- вирішення соціальних і екологічних проблем.

В Україні поняття про інвестиційну діяльність сформувався з прийняттям незалежності. Діяльність іноземних інвесторів в Україні регулюється приблизно 70 нормативними актами різного рівня, серед яких закони України: «Про режим іноземного інвестування», «Про інвестиційну діяльність», «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про власність», «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизацію малих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних економічних зон» та інші.

Проаналізуємо фактори інвестиційної привабливості України, необхідні іноземним інвесторам для оцінки прибутковості вкладення інвестицій. З часу здобуття Україною незалежності загальна величина прямих іноземних інвестицій в Україну мала тенденцію до зростання, проте з 2017 року спостерігається динаміка до зменшення, зумовлена, в першу чергу, погіршенням інвестиційного клімату в країні через військові дії на Сході країни та нестабільністю політичної системи України.

Географія інвестиційного співробітництва вельми різноманітна. В Україні зафіксована взаємодія з інвесторами, принаймні, з 25 країн світу. При цьому компанії з Німеччини зареєстровані в 40% регіонів країни, з США – в 36,7%, зі Швеції – в 30%, з Китаю – в 20%, з Великобританії в 16,7%, з Франції і Фінляндії – в 3% [15, с. 85].

Помітну роль в економіці українських регіонів грають Канада, Бельгія, Голландія, Австрія, Італія, Норвегія, Швейцарія, Данія, Чехія, Туреччина; менш значний вплив мають Польща, Ізраїль, Південна Корея, Кіпр, Віргінські острови, Малайзія, Казахстан і Україна. Виявляють розмірену активність в українських регіонах і міжнародні інститути – Світовий банк реконструкції та розвитку (МБРР) і Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР).

Не дивлячись на показники, вказані вище, в даний час доводиться констатувати дефіцит інвестицій в Україні, що виступає істотним чинником, що стримує її соціально-економічний розвиток і стає непереборною перешкодою на шляху модернізації вітчизняної економіки і перекладу на інноваційний шлях розвитку.

Таким чином, на розвиток міжнародної інвестиційної діяльності, в цілому, впливають факто-

ри політичного, ресурсного, загального і глобального характеру. Вони формують напрями і шляхи міжнародної інвестиційної взаємодії. Тож можна сказати, що інвестиційна привабливість України сьогодні залишається низькою, оскільки інвестиційний клімат в Україні є досить ризикованим. З кожним роком частка України у світових обсягах інвестицій скорочується і в 2017 р. становила вже менш як 0,2%.

Події 2013–2014 рр. в Україні суттєво погіршили національну економічну ситуацію та трансформували зовнішньоекономічну діяльність нашої держави. Збройний конфлікт на Сході України, звуження або закриття ринку Росії мали вкрай негативний вплив на платіжний баланс країни. З початку 2014 року Україна втратила 13592,1 млн. дол. (у т.ч. за рахунок курсової різниці – 12246,5 млн. дол.) інвестицій, у той час як приплив капіталу становив лише 2451,7 млн. дол. США [10, с. 35; 15].

Індекс інвестиційної привабливості України за версією Європейської Бізнес Асоціації складається з 2008 року. Найменші значення індексу було зафіксовано в 2014-му і на початку 2015 року, що багато в чому було пов'язане з політичною нестабільністю, економічним спадом і початком активних бойових дій на сході України. Найвищий показник України за всю історію цього дослідження спостерігався в кінці 2010 року – 3,4 бала.

Чинники, які впливають на погіршення інвестиційного клімату України, мають системний характер і охоплюють правову, економічну, науково-технологічну та фінансову складові [13, с. 235]. До них належать:

- неврегульована політична ситуація в країні;
- спад виробництва;
- низький рівень розвитку економіки;
- низький платоспроможний попит підприємств;
- зниження купівельної спроможності населення;
- соціальна нестабільність, незахищеність населення;
- посилення тиску на бізнес шляхом високого рівня корупції; недовіра до влади; нерівні умови ведення бізнесу;
- орієнтованість політики уряду на залучення інвестиційних ресурсів з боку міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ та МБРР, а не створення сприятливих умов в інвестиційній сфері для залучення потенційних стратегічних іноземних інвесторів.

Далі проаналізуємо основні тенденції та проблеми освоєння прямих іноземних інвестицій в Україні на прикладі інвестицій з Німеччини, яка є одним з лідерів країн, які здійснюють пряме іноземне інвестування в економіку України. Україна є аграрною країною, а в Німеччині АПК займає менше 1% ВВП. Проте при цьому сальдо торгівлі аграрною та харчовою промисловістю

вже декілька років поспіль є від'ємним, навіть без того, що основними напрямками аграрного експорту в Німеччині є продажі в Україну не продуктів, а сільськогосподарської техніки, добрив й агрохімії. За даними Держстату, лише в січнілютому 2016 року Україною було придбано німецьких тракторів на 8 млн. доларів [10, с. 36].

Зазначимо, що навіть криза не змогла зробити вітчизняний ринок непривабливим. Крім того, що Україна має непоганий ринок збуту, до неї приїжджають працювати німецькі фермери. Так, близько 40 німецьких фермерів орендують в Україні землю і ведуть своє господарство. Україна приваблює їх тим, що тут є можливість отримати набагато більше прибутку – маржа складає 20-30%, а в Німеччині нормою є 3-4% [13, с. 73].

Далі з'ясуємо взаємозв'язок іноземної інвестиційної активності та економічного зростання. Якщо проаналізувати етапи економічного підйому таких промислово розвинених країн, як США, ФРН, Японія, Франція, Великобританія та інші, неважко помітити, що в останні десятиліття в переважній більшості випадків періодам найбільшої інвестиційної активності в цих країнах відповідали (природно, з певним лагом) періоди найвищих темпів підйому економіки [15].

З підвищеною інвестиційною активністю пов'язаний і відомий економічний феномен останнього періоду – поява «нових індустріальних країн» Азії: Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру, Гонконгу. У цих країнах у відносно короткий термін створені стабільні економічні структури з достатньо великим і динамічним експортним потенціалом, здатним швидко адаптуватися до мінливих кон'юнктури світового ринку, здійснено перехід до широко фронтального розвитку сучасних наукоємних галузей економіки.

Основною проблемою є те, що в Україні закони не працюють, і це є свідченням того, що вітчизняне законодавство в більшості випадків досить чітко прописане, проте його не дотримуються. Наприклад, український бухгалтерський облік має більше формальний характер: так, в разі надання послуг в Україні використовуються 3 документи (рахунок, акт та податкова накладна), в той час у Німеччині рахунок є єдиним документом яким регулюється дана процедура [12].

Таким чином, виникає необхідність нового комплексного підходу до вирішення завдання нарощування інвестицій. Без деякого унікального, нетрадиційного вирішення цього завдання високих темпів зростання і диверсифікації економіки в країні добитися не вдасться, і саме тому ця задача повинна вирішуватися на державному рівні в рамках державної інвестиційної політики. За прикладом розвинених країн формування масштабної довгострокової державної інвестиційної політики в Україні також має будуватися на основі великих державних джерел грошових коштів.

Список літератури:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua>
2. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua>
3. Б'юкенен Дж. Конституція економічної політики. URL: www.nbu.gov.ua
4. Геєць В.М. Економічні передумови стабільного соціального розвитку в середньостроковій перспективі. *Економіка і прогнозування*. 2002. № 2. С. 33.
5. Гришаєва Ю.Г. Методичний інструментарій до визначення факторів впливу на формування інвестиційної привабливості. URL: www.nbu.gov.ua

6. Едвардс С. Руководство по кредитному менеджменту / Пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 1996. 203 с.
7. Лук'янченко Д., Білошапка В. Теоретичні підходи до аналізу сутності процесу залучення прямих іноземних інвестицій. URL: www.nbuv.gov.ua
8. Носова О.В. Иностранные инвестиции в транзитивной экономике Украины : Монография. Харьков : Основа, 2001. 231 с.
9. Нуреев Р.М. Институционализм: прошлое, настоящее, будущее. *Вопросы экономики*. 1999. № 1. С. 152–156.
10. Паценко О.Ю. Конкурентоспроможність національної економіки і валютний курс: оцінка впливу, прогнозування динаміки : дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / НАН України, Інститут економічного прогнозування. Київ, 2001. 199 с.
11. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер з англ. Київ : Основи, 1997. 896 с.
12. Романишин В.О. Ринок цінних паперів в перехідній економіці : дис. канд. екон. наук : 08.01.01. Київський держ. торговельно-економічний ун-т. Київ, 1997. 166 с.
13. Стегней М.І. Особливості державного управління інвестиційною діяльністю. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. 2009. Вип. 28. Ч. 3. С. 201.
14. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорії інвестицій : Навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2000. 159 с.
15. Чубунов Є.В. Прямі іноземні інвестиції та чинники інвестиційного процесу: статистичний аналіз взаємозв'язків в умовах перехідної економіки України. *Економіка України*. 2006. № 2. С. 17.

References:

1. Pro investytsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18.09.1991 № 1560-XII [On investment activity: Law of Ukraine of 18.09.1991 601560-XII]. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua>
2. Pro rezhym inozemnoho investuvannya: Zakon Ukrainy vid 19.03.1996 № 93/96-VR [On the regime of foreign investment: Law of Ukraine of March 19, 1996 №93 / 96-VR]. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua>
3. Biukenen Dzh. Konstytutsiia ekonomichnoi polityky [Constitution of economic policy]. URL: www.nbuv.gov.ua
4. Heiets V.M. (2002). Ekonomichni peredumovy stabilnoho sotsialnoho rozvytku v serednostrokovii perspektyvi [Economic preconditions for stable social development in the medium term]. *Ekonomika i prohnozuvannya*, vol. 2, p. 33.
5. Hryshaieva Yu.H. Metodychnyi instrumentarii do vyznachennia faktoriv vplyvu na formuvannya investytsiinoi pryvablyvosti [Methodical tools for determining the factors influencing the formation of investment attractiveness]. URL: www.nbuv.gov.ua
6. Edwards S. (1996). Rukovodstvo po kreditnomu menedzhmentu [Credit Management Guide]. Moskva: INFRA-M, 203 s.
7. Lukianchenko D., Biloshapka V. Teoretychni pidkhody do analizu sutnosti protsesu zaluchennia priamykh inozemnykh investytsii [Theoretical approaches to the analysis of the essence of the process of attracting foreign direct investment]. URL: www.nbuv.gov.ua
8. Nosova O.V. (2001). Inostrannyye investitsii v tranzitivnoy ekonomike Ukrainyi: Monografiya [Foreign investments in the transitional economy of Ukraine: Monograph]. Kharkov: Osнова, 231 p.
9. Nureev R.M. (1999). Institutsionalizm: proshloe, nastoyashee, budushee [Institutionalism: Past, Present, Future]. *Voprosy ekonomiki*, vol. 1, pp. 152–156.
10. Patsenko O.Iu. (2001). Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky i valiutnyi kurs: otsinka vplyvu, prohnozuvannya dynamiky: dys... kand. ekon. nauk: 08.02.03 / NAN Ukrainy, Instytut ekonomichnoho prohnozuvannya [Competitiveness of the national economy and the exchange rate: impact assessment, forecasting dynamics]. Kyiv, 199 p.
11. Porter M. (1997). Stratehiia konkurentsii / Per z anhl [Competition strategy]. Kyiv: Osnovy, 896 p.
12. Romanyshyn V.O. (1997). Rynok tsinnykh paperiv v perekhidii ekonomitsi: dys. kand. ekon. nauk: 08.01.01. Kyivskiy derzh. torhovelno- ekonomichnyi un-t [Securities market in transition]. Kyiv, 166 p.
13. Stehnei M.I. (2009). Osoblyvosti derzhavnoho upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu [Features of public investment management]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ekonomika*, vol. 28, part 3, p. 201.
14. Tatarenko N.O., Poruchnyk A.M. (2000). Teorii investytsii: Navch. posibnyk [Investment theories]. Kyiv: KNEU, 159 p.
15. Chubunov Ye.V. (2006). Priami inozemni investytsii ta chynnyky investytsiinoho protsesu: statystychnyi analiz vzaiemozv'iazkiv v umovakh perekhidnoi ekonomiky Ukrainy [Foreign direct investment and factors of the investment process: statistical analysis of relationships in the transition economy of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, p. 17.